

TIJDSCRIFT

VAN HET

NEDERLANDSCH GENOOTSCHAP

VOOR

MUNT- EN PENNINGKUNDE

ONDER DE ZINSPREUK

„Concordia res parvae crescunt“

TE

AMSTERDAM

3° Jaargang — 1° Aflevering

AMSTERDAM

G. THEOD. BOM EN ZOON

1895

**Het leven en de werken van den Stempelsnijder
Johann Crocker.**

(1670—1741).

Vervolg van blz. 105, jaargang 1894.

Voor wij tot de gedetailleerde beschrijving van de muntstempels, door CROCKER gesneden, overgaan, dunkt het ons niet overbodig aan het te behandelen onderwerp eenige aantekeningen ter verduidelijking te doen vooraf gaan.

Voor de samenstelling van dit gedeelte onzer verhandeling zijn de volgende werken gebezigd: R. RUDING, *Annals of the Coinage of Great Britain*, London 1840; R. LI. KENYON, *The gold coins of England*, London 1884; E. HAWKINS, *Silver coins of England*, IIIrd Edition, with Alterations and Additions by R. LI. KENYON, London 1887; MONTAGU, *The copper, tin and bronze coinage and patterns of coins of England*, London 1893; v. LOON, *Ned.-Historiepenningen IVe deel*, 's Gravenhage 1731; J. DIRKS, *Penninkundig Repertorium*, IIe deel Leeuwarden, z. j.; *Revue Belge de Numisma-*

tique, Bruxelles en SPINK & SON, *Monthly Numismatic circular*, London 1893.

Wat het eerste der hier genoemde werken betreft, kan men zeggen dat, hoezeer het ook in eene zekere behoefte voorziet, het toch in vele opzichten zoo onvolledig en zoo vol vergissingen is, dat het van weinig dienst zou zijn, indien de uitmuntende werken van HAWKINS en KENVON niet in de leemten voorzagen.

Wat de stempels 1) voor de voorzijden van de gouden en zilveren munten tot en met de six-pence aangaat, vinden wij onder Koningin ANNA veel grooter verscheidenheid van typen dan onder één der beide volgende regeeringen; 2) hetgeen hoofdzakelijk te wijten is aan het groot aantal voorzijden voor zilveren munten, die wel is waar, „au fond” weinig verschillen doch niettemin een ander type vormen.

1) Behalve de hier bedoelde en ook later besproken stempels bestaat er nog een stempel voor een guinea waarvan slechts één afslag bekend is, t. w.:

Voorzijde: Het links gewend borstbeeld der koningin zonder overkleed. De haren opgebonden met een lint waarvan geen lis en slechts één einde zichtbaar is. Op den linkerschouder een afhangende haarlok. Omschrift: ANNA DEI GRATIA.

Keerzijde: Gelijk de keerzijde van de 5-guinea (No. 1 onzer lijst) doch in het midden geen ster, maar het naamcijfer AR. Het stuk draagt het jaartal 1702. (Rud. Supp. Pl. VI No. 27.)

Van deze proef-munt, de eerste onder de regeering van Koningin ANNA geslagen, werd de stempel door H. M. afgekeurd om reden de hals ontbloot was.

2) Natuurlijk zoover onze rubriek strekt.

De 5-guineas, crowns en half-crowns onder de drie regeeringen dragen tot randschrift: DECVS ET TVTAMEN (Tot sieraad en beschutting.), gevolgd door PRIMO, SECVNDO, enz., alnaarmate de munt geslagen werd, in het 1^e, 2^e enz. jaar van de regeering van die vorstin of vorst; wij zullen echter in onze lijst slechts het PRIMO of SECVNDO enz. *alleen* aanhalen. Met het zooeven genoemde randschrift, dagteekenende uit den tijd van Karel II wilde men zeggen, dat het aangebracht was tot sieraad van de munt en tot beschutting tegen het snoeien.

Verder zij nog opgemerkt, dat men in sommige gevallen aangaf, vanwaar het goud of zilver voor de muntstukken afkomstig was, of wèl, voor wien de stukken bestemd waren en eindelijk nog, waar zij geslagen werden. De verschillende woorden of teekens enz., welke men daarvoor gedurende CROCKER's leven bezigde zijn; op de voorzijden: VIGO (Rud. pl. XVI 17); ** een olifant en kasteel (Rud. pl. XVII, 18); EIC (Rud. pl. XVIII, 5;) E (Rud. pl. XXXVIII, 9) ; E* (Rud. pl. XXXVIII, 15) en

**N.B. De hier aangehaalde afbeeldingen dienen in dit geval uitsluitend om te doen zien, hoe het woord of teeken geplaatst is; of de munt bestaat met het jaartal door Ruding aangegeven, dan wel of zij soms (bijv. die op pl. XL, 17) van later tijd zij, late men hier buiten beschouwing.

WCC (Rud. pl. XXXIX, 17), allen onder het borstbeeld geplaatst; — op de keerzijden: pluimen (Rud. pl. XXXVIII, 1); afwisselend een roos en pluimen (Rud. pl. XXXIX, 9); een roos (Rud. pl. XL, 17); afwisselend SS en C (Rud. pl. XXXIX, 13) en afwisselend pluimen en CC door elkaâr geslingerd (Rud. pl. XXXIX, 17), alle tusschen de schilden geplaatst, en wat het laatste verschil aangaat steeds gepaard met de zoeven genoemde WCC op de voorzijde onder het borstbeeld.

Waar wij in onze lijst spreken over pluimen, een roos en pluimen, zonder versiering enz. wordt daarmede steeds bedoeld: „tusschen de schilden op de keerzijde.” Wat de beteekenis dezer woorden enz. aangaat, diene het volgende:

VIGO gaf aan, dat het metaal in October 1702 veroverd was op de Spanjaarden in den slag bij Vigo; eene overwinning, eigenlijk door Engelschen en Hollanders gezamenlijk behaald. Een olifant en kasteel duiden aan, dat het goud geleverd was door de African Company; E en E*, dat het stuk aan de Munt van Edinburgh geslagen was; WCC onder het borstbeeld, gepaard met afwisselend twee door elkander geslingerde C's en pluimen tusschen de schilden op de keerzijde, hadden betrekking op de Welsh Copper Company; EIC beteekende dat de stukken waren geslagen voor de East

India Company of van goud door haar naar de Munt gezonden en afwisselend SS en C, dat het metaal afkomstig was van de South Sea Company.

De pluimen geven te kennen, dat het zilver afkomstig was uit de mijnen van Wales; men noemde het geld waarop dit teeken voorkwam veelal Quaker's money, omdat vele eigenaren der bedoelde mijnen tot de secte der Kwakers behoorden.

De roos was het teeken dat het zilver uit de mijnen in het westen van Engeland afkomstig was; roos en pluimen dus, dat het gezamenlijk geleverd was door de mijnen in West Engeland en in Wales.

De zilveren munten beneden de shilling, het z.g. maundey money, hebben wat de keerzijde aangaat, onder de drie regeeringen vrijwel hetzelfde type; men zie daarvoor en voor de voorzijden Rud. pl. XXXVII, 5—8; pl. XXXIX, 5—8 en pl XL, 4—8; fig. 4 op laatstgenoemde plaat stelt wel de voorzijde van de shilling voor, doch die is gelijk aan de voorzijden van het maundey money.

Van de koperen munt was er gedurende de regeering van WILLEM III zooveel geslagen, dat zich eerst in 1717 onder GEORGE I behoefte aan nieuwe deed gevoelen. Niettegenstaande dat, werden er echter in de laatste twee jaren

van Koningin ANNA's regeering tal van proeven gegraveerd, waarvan sommigen, uit een artistiek oogpunt beschouwd, veeleer aan kleine medaille- dan aan muntstempels zouden doen denken; eene opinie die blijkbaar door Graaf M. NAHUYS gedeeld wordt, daar hij b.v. No. 42 onzer lijst ook werkelijk als penning beschrijft. Volgens MONTAGU zijn vele dezer proeven (hoofdzakelijk van 1/2-pennies) eerst geslagen *na den dood van Koningin ANNA* en volgens SNELLING zelfs *na CROCKER's dood*. Laatstgenoemde schrijft namelijk in zijn in 1776 verschenen werk, dat de stempels van eenige proeven (van No. 36 tot en met 39^d van onze hier na volgende lijst) na CROCKER's dood overgingen in handen van Mr. BUSH van het „Ordnance Office” in den Tower en dat deze toen van sommigen, nieuwe exemplaren liet slaan doch dat de Muntmeester RICH. ARUNDELL, zoodra hij zulks vernam, de bedoelde stempels liet vernietigen. Op dien grond verklaart men dan ook het zeer grillig karakter van enkele dier proeven, zij moeten alle in 1740/41 geslagen zijn.

Ook is er wel eens twijfel gerezen of de zoeven genoemde proeven No. 36 tot en met No. 39^d van CROCKER's hand zouden zijn, dewijl sommige minder goed afgewerkt zijn dan de overige (No. 34 en 35) doch MONTAGU

meent, dat de sterkste grond bestaat om aan te nemen, dat zij wel van CROCKER zijn, te meer daar b.v. No. 36 (zie onze lijst) reeds beschreven was door LEAKE, in zijn *Historical account of English money*, een werk dat reeds in 1726 het licht zag. ¹⁾ Bovendien hebben enkelen een niet te loochenen overeenkomst met sommige stempels voor zilveren munt door CROCKER vervaardigd. Hoe het zij, de meesten der proeven moeten door hem naar aanwijzingen van den beroemden JONATHAN SWIFT vervaardigd zijn.

Als munt moet geen enkele der proeven in omloop gekomen zijn, behalve No. 44 (van onze lijst); deze schijnt kort voor den dood der koningin in circulatie geweest te zijn, zij is de minst zeldzame, en het vroeger algemeen verspreide sprookje, dat er van dit muntstuk slechts 3 exemplaren bestonden is al even onwaar als de overdreven zeldzaamheid van het stuivertje van onzen Koning WILLEM II.

Over de koperen munt onder GEORGE I valt zeer weinig te zeggen, alleen dat de afwerking der stempels daarvoor benodigd, technisch niet zoo hoog staat als van die onder

1) Evenwel betwijfelt MONTAGU of de bij ons onder No. 39^a, 39^b en 39^c beschreven halfpennies wel voorkomen, hij heeft ze nummer gezien en ze alleen aarzelend op gezag van Rev. M. CHRISTMAS in zijne lijst opgenomen.

Koningin ANNA en wat de koperen munt van GEORGE II aangaat, dat die bijna totaal gelijk is aan die van GEORGE I, met uitzondering, dat nu het borstbeeld links en niet rechts gewend is en dat zich zoowel op vóór- als keerzijde geen binnenrand bevindt.

LIJST DER MUNTEN EN PROEVEN.

Onder Koningin ANNA 1702—1714.

A. Gouden munten.

a. 5-Guineas.

1. *Voorzijde*: Het links gewend borstbeeld der Koningin, waarvan de haren met een lint zoodanig naar achter opgebonden zijn, dat vóór op den kruin twee kleine krullen over het lint heenkomen, terwijl van den strik aan het achterhoofd slechts ééne lis zichtbaar is. Borst en schouders zijn bedekt door een overkleed dat van voren met een gesp vastgemaakt is. Om-schrift: ANNA · DEI · GRATIA ·

Keerzijde: Vier gekruiste scepters, eindigende in rijksappel, distel, lelie en harp, waartusschen schilden met het wapen van Engeland boven, Schotland rechts, Ierland links, Frankrijk beneden en in het midden de roos. Omschrift: MAG BR · FRA ET · HIB REG · met het jaartal.

Van deze munt vindt men exemplaren met het jaartal 1703, SECVNDO in het randschrift en VIGO onder het borstbeeld (Rud. XVI. 17); met 1705, QVARTO en met 1706, QVINTO.

2. *Voorzijde:* Als bij No. 1.

Keerzijde: Als bij No. 1, met die uitzondering, dat nu, na de vereeniging van Engeland en Schotland, de wapens dezer landen vereenigd in het boven- en onderschild, dat van Frankrijk rechts en van Ierland links geplaatst zijn. Ook is de roos in het midden vervangen door de ster van de Orde van de Kouseband en BR. FRA. door BRI. FR.

Van deze munt worden exemplaren aangetroffen met het jaartal 1706, QVINTO en 1709, OCTAVO. Het eerste jaartal is eene vergissing daar de Acte van de Unie van Engeland en Schotland wel in 1706 gepasseerd werd doch de Unie zelve eerst in 1707 in werking trad. Op de munten van het jaar 1709 zijn de omschriften met grootere letters.

3. *Voorzijde.* Het links gewend borstbeeld

der Koningin, ongeveer als bij Nr. 1, doch nu krult het haar op den kruin slechts met één krul vóór over het lint en zijn beide lissen van den strik aan het achterhoofd zichtbaar.

Keerzijde: Als bij No. 2.

Van deze munt komen exemplaren voor met het jaartal 1711, DECIMO; 1713, DVODECIMO (Kenyon XX, 146); en 1714, DECIMO TERTIO (Rud. XVII, 4, 8).

b. 2-Guineas.

4. *Voorzijde:* Gelijk de 5-Guinea No. 1.

Keerzijde: Gelijk de 5-Guinea No. 2.

De rand is gekarteld doch draagt geen randschrift.

Van deze munt komen exemplaren voor met het jaartal 1709, 1711, 1713 en 1714 (Rud. XVII, 9).

N.B. De 2-Guinea 1703 met VIGO door Ruding op pl. XVI, fig. 18, en die van 1705, door denzelfden schrijver op pl. XVII, fig. 5, afgebeeld, bestaan volgens KENYON (*gold coins* blz. 183) niet. Trouwens van de eerste zegt de uitgever van Ruding's werk reeds, in eene noot op blz. 362: „This coin is unknown, and is supposed to be imaginary.” * Beide heb-

* Zonderling mag het toch heeten, dat RUDING deze en meer andere munten afgebeeld of beschreven heeft als er in zijn tijd geen enkel exemplaar van bestond.

ben schilden als voor de Unie, maar de ster in het midden.

c. Guineas.

5. *Voor- en keerzijde*: geheel gelijk de 5-Guineas van 1705 (No. 1 dezer lijst); met gekartelden rand en randschrift.

Van deze munt vindt men exemplaren met het jaartal 1702; 1703 met VIGO onder het borstbeeld (Kenyon XX, 147 en Rud. XVI, 19); 1705 (Rud. XVII, 2); 1706 en 1707.

6. *Voorzijde, keerzijde en rand* gelijk de 2-Guinea No. 4.

Deze munt bestaat van de jaren 1707, 1708, 1710, 1711, 1712, 1713 en 1714 zònder en van de jaren 1707, 1708 en 1709 mèt een olifant en kasteel onder het borstbeeld (Rud. XVII, 3, 6, 10),

De Guinea met het jaar 1704 door RUDING afgebeeld op pl. XVII fig. 1, is volgens KENYON (*gold coins* blz. 184) onbekend en als zij bestaat, is het waarschijnlijk eene proef; zij heeft in het midden van de keerzijde eene figuur beschreven als een St. George.

d. Half-Guineas.

7. *Voorzijde, keerzijde en rand* geheel gelijk de Guinea No. 5 van deze lijst.

Men vindt er met de jaartallen 1702; 1703,

VIGO onder het borstbeeld (Rud. XVI, 20) en 1705.

8. *Voorzijde, keerzijde en rand* geheel gelijk de 2-Guinea No. 4 dezer lijst.

Deze munt bestaat van alle jaren van af 1707 tot en met 1714. (Kenyon XX, 148 en Rud. XVII, 7, 14), allen zònder olifant en kasteel onder het borstbeeld.

(*Wordt vervolgd*)

Haarlem,
Maart 1895

A. J. C. VAN GEMUND.

Bladvulling.

Volgens eene aantekening van den Heer P. CUIJPERS VAN VELDHOVEN, berustende in het Rijks Archief te 's Hertogenbosch, werden aan de volgende personen penningen uitgereikt wegens hun gedrag bij het springen van „Stoelenmat” te Bergen-op-Zoom, op 29 Maart 1831. (Zie den penning vereerd aan WILLEM KUIJPER, afgebeeld bij DIRKS Nr. 413.)

Als in *goud* aan:

PETRUS DUKERS,

Luitenant ARIE DE VRIES,
Luitenant CHRISTIAAN GUSTAAF VON DENTZSCH,
Sergeant-Majoor WINANDUS ROOIJEN.

In *silver* aan:

PETRUS JOHANNES JACOBS,
WILLEM KUIJPER.

In *silver* 2de grootte, aan:

Kapellaan WILLEMS,
Kapellaan SCHOENMAKERS,
Chirurgijn-Majoor NINABER,
Sergeant-Majoor WARNAS.

In *silver* 3de grootte aan:

ADRIAAN VAN DIJK,
CHRISTIAAN VAN NISPEN,
LOUIS LAURENT,
MARIA OOMS, huisvrouw van J. P. SCHOUTEN.

De Heer PROSPER CUIJPERS VAN VELDHOVEN
teekende aan, dat van de Noodmunt te Ber-
gen-op-Zoom 1588, zie VAN LOON DL I blz. 395,
slechts zes vierkante penningen in goud zouden
geslagen zijn.

M. A. S.
H.
